

reductio non fit proprie appellatio, cum non precesserit actio iudicati non est ad Superiorem arbitri interponenda: sed est tantum quasi quadam provocatio ad Iudicem competentem, qui in tali casu esse ille, qui Iudex causa futurus erat, si lis in iudicio disceptaretur. Si sententia a qua est appellatum, vel petita reductio confirmetur, debet, qui succubuit, poenam solvere. *L. 38. ff. de Recept. si non confirmetur arbitrorum Sententia, non debetur poena. L. 13. tit. 26. lib. 8. R. C.* Quando igitur Iudex Ordinarius confirmat sententiam, a qua est appellatum, vel petita reductio, potest compromittens condemnatus appellare ad Iudicem Superiorem, vel ad Regiam Cancellariam, quod si ejus Senatores prima sententia confirmant sententiam arbitrorum, non admittitur appellatio, seu supplicatio a tali Cancellaria sententia. Si revocetur arbitrorum sententia, potest a sententia revocatoria Cancellaria, *Hispanie de Visita*, appellari, seu supplicari: & tunc ultima sententia Cancellariae, *Hispanie de Revista* executioni mandatur. *L. 4. tit. 21. lib. 4. R. C.* ibi: *Mandamos, que luego que la tal sententia arbitraria fuere dada, de que la Parte pidiere execucion, se execute libremente pareciendo, y presentandose el Compromisso, y Sentencia signada del Escribano publico, y pareciendo que fue dada dentro del termino del Compromisso, y sobre las cosas sobre que fue comprometido, y que la Parte sea satisfecha de aquello sobre que fue sentenciado en su favor, haciendo obligacion, y dando fianzas llanas, y abonadas ante el Juez, o Jueces, ante quien se pudiere, o oviere de executar la sententia de tornar, y restituir lo que ubiere recebido por virtud de la tal sententia con los frutos, y rentas, segun que fuere condenado, si la tal sententia fuere revocada: y si la otra Parte oviere reclamado, o reclamare, o pedido, o pidiere reduccion, y alvedrio de buen varon, o fecho, o ficriere de nulidad, o por otro remedio, o recurso alguno, si la tal sententia arbitraria fuere confirmada por el Presidente, y Oidores, que de la tal sententia confirmatoria no aya mas suplicacion, ni nulidad, ni otro remedio alguno; pero si por Juez superior fuere confirmada, que pueda apelar para ante el Presidente, y Oidores, para que sentencien en ello: y si fuere confirmada no aya mas grado: y si fuere revocada por el Presidente, y Oidores, que de la tal sententia revocatoria se pueda suplicar para ante ellos mismos, quedando en su fuerza la execucion, hasta que se de sententia en revista.*

Si inter arbitros alius sit Laicus alius Clericus, appellatio, vel reductio petenda est coram Clerico Superiori: quia dignius trahit ad se minus dignum. Et protecto haec appellatio, vel reductio interponi debet in Nostra Hispania intra quinque dies a die notificationis. *Arg. L. 1. tit. 18. lib. 4. R. C.* qua Lege corrigitur juxta alios. *L. fin. tit. 4. p. 3.* ubi decem dies conceduntur ad hanc reductionem petendam, & quamvis hoc neget. *accido in l. 4. tit. 21. lib. 4. R. C. n. 143.* tamen securius judicat interponere appellationem, seu reductionem intra quinque dies. Et idem dicendum de sententia arbitratorum. Et cum generaliter sit prohibita appellatio a sententia arbitratorum. *L. 27. §. 2. ff. de Recept. l. fin. tit. 4. p. 3.* ut admittatur talis appellatio, seu reductio debet inveniri gravis laesio, quae juxta *Bartol.* erit sexta pars rei, de qua compromittitur. Et juxta alios hoc iudicis arbitrio relinquatur. *Hevia de Com. Terrestr. lib. 2. cap. 14.* ubi late de his agit.

413 Arbitri officium finitur. 1. Sententia definitiva pronuntiatione: nam tunc jam suo officio functus censetur. *L. 19. §. 1. ff. de Recept. adeo, ut nec suam sententiam exequatur, sed ejus executionem Iudici Ordinario relinquat. Arg. C. 4. de For. Compet. l. fin. tit. 4. p. 3.* 2. Lapsu temporis praefixi compromisso, nisi a partibus prorogetur, vel in compromisso haec facultas arbitris concedatur. *L. 32. §. fin. ff. de Recept. l. 27. tit. 4. p. 3.* 3. Interitu, vel transactione, vel cessione rei, de qua erat arbitrium ferendum. *L. 32. §. 5. ff. de Recept. l. 28. tit. 4. p. 3.* 4. Si recedens a compromisso solvat poenam in eo positam transgressori, nisi adjecta sit clausula: *Rato manente compromisso. L. 34. §. 1. ff. de Recept. l. fin. tit. 4. p. 3.* Et *ibid. Greg. Lop. V. Peche* la pena. Nam tunc, etiam poena soluta, debet stare sententia. *Gonz. in c. 2. b. t. n. 23.* 5. Morte arbitri. *C. 50. de Testib.* etiam unius tantum, si sunt plures; nam censetur industria persona electa. *C. 42. de Offic. Delegat.* nisi sit adjecta clausula: *Si omnes non possunt, arbitretur reliqui, vel si res non sit integra, vel si sit compromissum in aliquam Universitatem, vel etiam in Praelatum sub nomine Dignitatis, secus est, si persona est electa. C. fin. §. 1. de Offic. Deleg. 6.* Arbitri deportatione, vel professione religiosa, vel diuturna absentia. *L. 28. tit. 4. p. 3.* vel reculatione, ob odium cum una, vel ob affinitatem cum alia parte. Et quidem arbitri

biter non potest recusari nisi ob causam ortam, vel notam post compromissum factum. *L. 15. ff. de Recept. l. 31. tit. 4. p. 3. Hevia de Com. Terrestr. lib. 2. cap. 14. n. 12.* 7. Morte compromittentium, vel unius tantum. *C. fin. b. t. nisi sit Universitas, quae non moritur. L. 7. §. fin. ff. Quod cuiusq.* si Curator, vel Procurator compromiserunt, non illorum mors, sed Minoris, vel Domini mors est attendenda: nam horum gratia factum fuit com-

promissum. Si Praelatus compromissum super re, de qua potest solus disponere, ejus morte finitur compromissum: si de rebus Ecclesiae adhibita solemnitate est factum compromissum, transit ad successorem. *Molin. de Just. tr. 5. D. 43. 8.* Mutuo compromittentium consensu: nam ab eorum voluntate ipsum accipit legem. *Arg. C. 81. de Reg. Jur. in 6.* idem dicendum est de officio arbitratoris, quod eisdem modis finitur.

LIBER II. DECRETALIAM.

TITUL. I.

DE JUDICIJS.

Judicium aliquando significat usum rationis. *L. 12. §. 2. ff. b. t.* aliquando ultimam voluntatem. *C. 4. de Sepultur. in 6.* aliquando actionem, condemnationem, sententiam, & jurisdictionem significat. In presenti tamen sumitur pro toto processu, qui coram Iudice competente fit. *Gl. in c. 12. de Reg. Jur. in 6. V. In Judicijs.* Et definitur ex *L. 9. l. 13. C. b. t. C. 10. de V. S.* sic: *Judicium est legitima controversia, quae inter actorem, & reum intercedit, per Iudicem cognitio, discussio, at definitio.* Et quidem in hac definitione satis explicantur, & comprehenduntur omnes partes principales judicij: nam per illam vocem *legitima* significatur, quod debet servari juris ordo a Legibus praescriptus; per illas voces *discussio, & cognitio* significatur accurata inquisitio, & tedulum examen ad definiendam litem per sententiam, quod per ultimam vocem significatur. Etiam comprehenduntur persona, quibus judicium debet constare: Scilicet, actor, reus, & Iudex. *C. 10. de V. S.* Etiam constituntur judicij materia: nam controversia est causa, casus, factum, punctum, materia, negotium, articulus, questio, jurgium, vel lis de qua est ferenda sententia. Questio, quae in iudicio disceptatur, aliquando pertinet ad factum: v. g. An Titius contraxerit, vel non matrimonium, vel alium

contractum: & tunc dicitur questio facti. Aliquando vero pertinet ad jus: v. g. an tale matrimonium sit validum, vel non, an sit licitum, vel non: an talis contractus sit usurarius, vel non, an sit legitimus, vel non: & dicitur questio juris. Et licet praedicta nomina causae, controversiae, negotij, &c. aliquantulum differant. *C. 10. de V. S.* saepe pro eodem sumuntur. Tempus, intra quod judicium fit, dicitur *Instantia.* Sic prima instantia est illud tempus, quod ab initio judicij, praecipue a litis contestatione usque ad sententiam definitivam currit: & secunda instantia vocatur, quando lis apud Iudicem appellationis disceptatur.

2 Actor, sic ab agendo dictus est, qui primus provocat ad judicium. *L. 13. l. 29. ff. b. t. l. 1. tit. 2. p. 3.* adeo ut etiam in iudicio ex *L. Diffamari §. C. de Ingen. manum.* diffamans provocare censetur: ac proinde tanquam actor, diffamatus vero tanquam reus habetur. Etiam in judicij duplicibus, in quibus uterque litigans est actor, & reus, ut in judicij divorsij familiae herescedae, communi dividendo, & finium regundorum, ille qui prius ad judicium provocat, actor censetur. *L. 13. ff. b. t.* Ille, qui in causis civilibus actor, in criminalibus accusator dicitur. *L. 10. l. 13. ff. de Public. judic. quasi causator,* quia ad causam vocat cum quem accusat, vel appellat ad judicium. *C. 10. de V. S.* Et loco accusatoris aliquando succedit

Magistratus procedens per viam inquisitionis vel notorias facti, vel fama delicti. C. 24. de Accusat. Ita ut semper iudicium tribus predictis personis saltem civiliter talibus, consistere videatur. Reus in Criminalibus sic dicitur a reatu, & in civilibus a re, quæ petitur. C. 10. de V. S. est ille, qui inuitus, & provocatus trahitur ad iudicium. L. 2. tit. 7. p. 3. Et quidem ex Lege 12. Tabularum actori licebat manu injecta, seu ut dici solet, oborto collo reum in iudicium trahere. Actor igitur, & reus sunt personæ in iudicio contententes, seu litigantes, & cum actor in controversia petat, & reus neget, ratio ipsa naturalis dicitur, quod eligenda sit, autoritate publica, tertia persona, inter utramque media, quæ æquo libramine in bilance iustitiæ litigantis utriusque jus ponderet, ut det unicuique quod suum est: Et hac ratione iudicia radicaliter sunt Juris Naturalis, licet quoad solemnitates ipsorum, Juris Civilis sint. Hac ergo tertia, & media persona dicitur *Judex*, quasi *ius dicens*, sive de *jure disceptans*: non tamen erit *Judex*, (scilicet, *justus*) si non est in eo iustitia, cum jure disceptare iuste judicare sit, teste D. *Isidoro in c. 10. de V. S.* Si verè, & proprie non sit *Judex* fed tantum probabili, & publico, seu communi Populi errore habeatur tamquam *Judex*, vel *Episcopus*, vel *Praëlatus*, vel *Parochus*, vel *Sacerdos*, sententia ab ipso pronuntiata, & acta ab ipso facta valida sunt. *Arg. Text. in Celeri L. Barbarius Philippus 3. ff. de Offic. Prator.* quia in tali calu Ecclesia, vel Respublica ob favorem publicum, & necessitatem supplet, & dat pro utroque foro jurisdictionem necessariam ad valorem sententiarum, aliorumque actuum judicialium, abolitionem Sacramentalium, & matrimoniorum. Non tamen valent ea, quorum valor non potest ab Ecclesia, vel a Republica suppleri: Sic quia Ordo Sacerdotalis, & textus virilis requiruntur de Jure Divino ad valorem abolitionis Sacramentalis, non potest Ecclesia facere, quod valeat absolutio data a Laico, vel femina: quamvis Sacerdotes exhibentur: Imò nec Ecclesia, vel Respublica supplet jurisdictionem, quando error non est communis, nec quando, & si communis sit, est error crassus, & supinus ex ignorantia juris liquidi. Quæ deducuntur ex d. l. 3. ff. de Offic. Prator. L. 2. C. de Sentent. & Interloc. C. 1. v. fin. 3. q. 7. l. 4. tit. 4. p. 3. ibi: *Pero si acciesse, que a aliquo Siervo, que andoviesse por*

*libre fuesse otorgado poderio de judgar non sabiendo que yacia en heroidumbre, en tal razon, como esta devimos, que las Sentencias, è los Mandamientos, è todas las otras cosas, que el oviesse fecho, como juez fasta el dia, que fuesse descubierta por Siervo valdrian. E esto tovieron por bien los Sabios Antiguos por esta razon, porque quando tal yerro como este si fiesse algun Pueblo comunamente, todos le deben dar passada: bien como si non fuesse. L. 8. tit. 9. lib. 3. R. C. ibi: Valdrian basta el dia, que fuesse descubierta fir Siervo, pues que por comun opinion fue avido por libre. Late Sanch. de Nat. lib. 3. D. 22. plures citans. Greg. l. ep. Aeo. in pred. Leg. & alij con. Ahae personæ, quæ in iudicio interveniunt ad tres predictas reducuntur, & tamquam ipsarum accessoriae in iudicio admittuntur. Tales sunt *Affessores*, sic ab *assidendo* *Judici* dicitur: *Consiliarii*, qui suo Consilio *Judicem* adjuvant. Licet ipse non teneatur necessario *Consiliarii*, nec *Affessoris* dictamen sequi. *Notarii*, *Tabelliones*, *Protocolifæ*. *Actuarij*, *Secretarij*, *Scribae publici*, qui acta publica, & judicialia publica autoritate scribunt. *Advocati*, *Procuratores*, qui suo patrocinio, & diligentia adjuvant litigantes. *Nuntij* *Judiciales*, *Pedellij*, *Apparitores*, & alij hujusmodi, qui iusta Magistratus exequentur, quos *Hispani* dicimus: *Alguaciles*, *Minij.ros*, y *Corchetes*. *Referendarij*, *Hispani*: *Relatores*, qui in brevem narrationem substantialia redigunt processum, ut *Judici* referant. *Fiscales* *Audientiarum* in *Indijs*, *Prætor* obligationem defendendi, causas *Fiscæ* *Regij*, & alia plurima onera, regulariter etiam sunt *Indorum* *Proteçores*, toga utuntur: sicut *Senatores*, *Hispani*: *Garnacha*, & post illos in eodem *Tribunali* sedent, sed non habent suffragium in causarum decisione, possuntque habere adiutorem, *Hispani*: *Solicitador*, y *Agente Fiscal*. *Tit. 18. lib. 2. R. Ind.* *Relatores* debent esse *advocati*, faciunt, jurant, & subscribunt relationem, & in actis inferunt. *Tit. 22. lib. 2. R. Ind.* *Officiales* majores *Audientiarum*, *Hispani*: *Alguaciles Mayores*, iustitiæ executioni incumbunt juxta præscriptum *Audientiarum*, aliosque inferiores *Ministros*, & *Custodes* *Carcerum* designant, & in *Tribunali* cum *Senatoribus* sedent post *Fiscales*. *Tit. 20. lib. 2. R. Ind.* sed omnes predicti minus principaliter pertinent ad *Judicium*, & considerantur tamquam personæ accessoriae *Judicis*, actoris, & rei.*

3 *Judicium* multipliciter dividitur: & qui-

quidem r. aliud est *Ecclesiasticum*, *Seculare* aliud. *Ecclesiasticum* est, quod instituitur a *Judice* *Ecclesiastico*, qua tali: & vertatur circa causas spirituales, & illis annexas. Et tunc etiam respectu *Laicorum* exercetur. Tales sunt causæ de *Fide*, de *Sacramentis*, de *electione* *Praëlatis*, de *Matrimonio*, de *Decimis*, de *Beneficijs*, de *Jure* *Patronatus*, & aliæ hujusmodi. Etiam vertatur circa quadam *criminalia*, ut sunt *hæresis*, & *simonia*. Etiam ad res temporales extenditur, quando uterque litigans, vel saltem reus est *Ecclesiasticus*. C. 1. c. 12. de Foro compet. C. 2. c. 8. b. t. L. 57. tit. 6. p. 1. *Sacri* est illud, in quo cognoscitur, & procedit *Judex* *Secularis*, qua talis: ut in causis merè profanis, quando uterque, vel saltem reus est *Laicus*. C. 5. de For. compet. L. 57. tit. 6. p. 1. quæ causæ adeo propriae *forti* *Secularis* sunt, ut nec *Summus Pontifex* in causis *Laicorum* directè exerceat, nisi in territorio, suo temporali *Dominio* subiecto. C. 13. b. t. Quando *Pontifex*, vel *Episcopus* jurisdictionem temporalem in aliquo territorio obtinent: ea negotia, quæ coram ipsis, ut *Dominis* temporibus, & *Judicibus* *Secularibus* aguntur ad *Judicium* *Seculare* spectant. L. 8. tit. 3. lib. 1. R. C. Et in nostra *Hispania* tales *Episcopi*, vel *Judices* *Ecclesiastici* jurisdictionem temporalem exercentes debent illam exercere per *Regios* *Tabelliones*, *Officiales*, & *Ministros* *Laicos*: nec debent procedere per *cenfuras* *Ecclesiasticas*, debentque admittere *appellationes* ad *Judices* *Seculares* *Superiores*, seu ad *Regias* *Cancellarias*. C. 3. §. *Debet*, de *Appellation*. in 6. imò & in negotijs *S. Inquisitionis*, *Tabelliones*, & *Secretarij* *Laici* debent intervenire. *Aeo. in L. 8. tit. 3. lib. 1. R. C. n. fin.* Similiter si *Laico*, vel *forminæ* delegetur a *Papa*, ut potest ex plenitudine potestatis. C. 7. 2. q. 4. *Causa* *Ecclesiastica*, sive *civilis*, sive *criminalis*, quæ scilicet vertetur inter *Clericos*, illa ad *Judicium* *Ecclesiasticum* pertinebit: quia tunc *Judex* *Secularis* non cognoscit, qua talis, sed potius nomine delegantis. L. 1. §. 1. ff. de Offic. ejus, cui *mana*. Et ideo notanter dicit: *Judex* *Ecclesiasticus*, qua talis, & *Judex* *Secularis*, qua talis, in divisione utriusque *Judicij*. *Laicus* bene potest esse *Affessor*, *Notarius*, vel *Executor* in causis *Clericorum*: imò & in causis fidei admittuntur *Laici*, ut *Consultores* in *Tribunali* *S. Inquisitionis*. *Gonza. in C. 1. b. t. n. 4.* In his enim causis nul-

lam jurisdictionem exercent *Laici* in *Clericos*, vel in causis *Ecclesiasticis*, sed nudum ministerium *Judicij* *Ecclesiastico* exhibent, quod minime est prohibicum. C. 1. de *Procurat.* in 6.

4 2. *Judicium* aliud est *petitorium*, aliud *possessorium*. *Petitorium* est, in quo agitur de proprietate rei, quam petit actor, nōque competere intendit: v. g. si petat fundum, prædium, hereditatem, uxorem, beneficium, patronatum, & alia hujusmodi, & quidem quoad dominium, seu proprietatem. *Possessorium* est illud, in quo agitur de rei, vel juris possessione, vel quali possessione adipsicenda, retinenda, vel recuperanda, ut si quis petat se manuteneri in possessione fundi, beneficii, vel matrimonij. 3. Aliud est *plenarium*, seu *ordinarium*, & *solenne*; aliud *summarium*, seu *extraordinarium*. *Ordinarium* est illud, in quo juris ordine, & solemnitatibus accuratè servatis, scilicet, oblatione *libelli*, contestatione *litis*, juramento *causæ*, *dilationibus*, & alijs, & de causâ cognoscitur: & sic regulariter, & ordinariè proceditur. *Summarium*, seu *extraordinarium* est illud, in quo simpliciter, & de plano sine strepitu, & figura *Judicij* quoad solemnitates, sed tantum attentâ rei veritate pronuntiat sententia. Hoc *Judicij* genus influitur in causis, quæ ceelerem expeditionem desiderant, ut sunt causæ *beneficiales*, *matrimoniales*, *decimatorum*, *usurarum*, *mercedum*, *mercatorum*, *tributorum*, *alimentorum*, *dotis*, *nautragorum*, *pauperum*, & *mirabilium* *peronarum*, & aliarum causâ incidentes. Etiam hoc *Judicio* disceptatur, quando dandus est *Tutor*, *filius* *emancipandus*, vel *adoptandus*, quando res est *modica*, ut in delictis *levisibus*. L. 6. ff. de *Accusat.* quando cognoscitur in *Judicio* *possessorio* *preparatorio* ad *petitorium*, quando quantitas debiti, & *luminæ* *attenta* *equitate* *personarum* est exigui pretij. Et hac ratione *lites* *Indorum* regulariter sunt *summarie* *definientæ*. L. 10. l. 11. tit. 10. lib. 5. *R. Ind.* Quando *aliquid* committitur, ut procedat in *causa* *simpliciter*, & *de plano*, & *sine strepitu* *Judicij*, sic debet procedere: *Non* *necessario* *exigat libellum*, *litis contestationem* *non* *possulet*, *in tempore* *etiam* *frivolum* *ob hominum necessitatem* *inadvertentium* *a jure* *procedere* *valeat*: *amputet dilatationum materiam*, *litem*, *quando poterit*, *faciat breviorum*: *exceptiones*, *appellationes* *diato*, *rias*, & *frustratorias* *repellendo*, *partium*, *advocatorum*, & *procuratorum* *contentionem*, & *jurgia*, *testium* *superfluum* *multitudinem*.

refrenando non sic tamen Judex litem abbreviet, quin probationes necessarias, & defensiones legitime admittantur. citationem vero, ac presentationem juramenti de calumnia, vel malitia, sive de veritate dicenda, ne veritas occultetur per commissionem hujusmodi intelligitur non excludi. Aliqua tamen petitio ex parte actoris, & rei in exordio litis est facienda, sive scriptis, sive verbo, actis tamen continuo (ut super quibus positiones, & articuli formari debent, possit haberi plenior certitudo, & ut fiat definitio clarior) inferenda. C. 2. de V. S. 4. Judicium aliud est civile, aliud criminale. Civile est, in quo actor principaliter prosequitur commodum privatum ex contractu, vel quasi contractu, ex delicto, vel quasi delicto proveniens. Et hinc quando de crimine agitur, non ad vindictam publicam, sed ad commodum privatum, illud judicium civile est: si ad utrumque agatur, dicitur mixtum. Criminale est, in quo de crimine agitur: & quidem criminaliter, seu ad vindictam publicam, v. g. si agatur contra aliquem ad privationem officij, vel ad poenam corporis afflictivam, vel ad infamiam, vel ad multam pecuniariam, vel quid simile. Si vero reo est irroganda poena capitalis, hoc est, vel mortis naturalis, vel servitutis, vel deportationis, dicitur judicium criminale capitale. Hæc sunt principales judiciorum divisiones, alijs omisiss, quæ faciliè percipiuntur. In judicio stare possunt omnes illi, qui habent personam legitimam standi in judicio, ut sunt homines liberi, nisi aliqua ratione prohibeantur: cum quilibet licet jus suum prosequi, actionem intentando, & se defendere exceptiones opponendo. Nequeunt tamen in judicio stare. 1. Furiosi, amentes, infantes, pupilli, surdi, muti, prodigi; sed pro ipsis tam ad agendum, quam ad defendendum, judicium subeunt Curatores, & Tutores. L. 1. §. 2. ff. de Administr. & pericul. ibi: Sufficit Tutoribus ad plenam defensionem, sive ipsi judicium suscipiant, sive pupilli ipsi auctoribus. Admittitur tamen pupillus etiam sine Tutore in causis criminalibus; sic exigente publica utilitate, si aliter nequeat probari delictum. Si pupillus comparens sine Tutore in judicio non repellatur ab adversario, & vincat, susinetur sententia in ejus favorem lata, ne alias in ejus damnum retorqueretur, quod in ejus favorem fuit introductum. 2. Minor 25. annis, nec in civilibus, nec in criminalibus habet legitimam personam standi in judicio sine Curatore, & sententia contra ipsum lata,

tamquam contra indefensum est ipso jure nulla. L. 45. §. 2. l. 54. ff. de Re judic. pro ipso tamen lata susinetur. L. 14. C. de Procurator. ibi: Minoribus enim ætas in damnis subvenire: non in rebus prosperè gestis obesse consuevit. L. 11. tit. 2. p. 3. ac proinde, si minor Curatorem non habeat, ipsi, etiam invito, ad litem est Curator dandus. §. 2. Inst. de Curator. cujus officium, lite finita, cessat. §. fin. Inst. de Auctorit. Tutor. l. 7. tit. 2. p. 3. Minor tamen, qui jam pubes est, habet personam standi in judicio sine Curatore. 1. In causa spirituali, ut in causa matrimoniali, beneficii, decimali, & etiam in annexa spirituali, v. g. si super dote ratione matrimonij contracti, vel super jure patronatus annexi beneficio, minori moveatur lis. Si tamen impubes est dandus est ipsi ab Episcopo, vel Vicario, vel delegato Curator specialis, qui loco illius prosequatur litem, etiam si Tutorem habeat. C. fin. b. t. in 6. Et ibid. DD. 2. Si juravit non contravenire gestis, vel gerendis in judicio. 3. Si juravit, se majorem. 4. In causa momentanea possessionis. 5. In querela de toto violato, hoc est, si matrimonij sui injuriam prosequatur, secus aliter. L. 15. §. 6. ff. ad Leg. Juliam, de Adulter. 6. In causa alimentorum, si periculum est in mora. L. 1. C. de Aliment. pupill. prestand. 7. Si 20. ætatis anno completo veniam ætatis aliquis minor impetravit. L. 2. C. de his, qui veniam ætat. 8. In preparatorijs judicij usque ad contestationem litis exclusivè. Denique, quandoque ex consuetudine, vel statuto potest minor sine Curatore stare in judicio.

3. Filius familias non habet personam legitimam standi in judicio. Et quidem si contra patrem vult litigare, ut potest de causa spirituali. C. 11. de Sponsalib. vel de patria potestate, vel de peculo Castrensi, vel quasi Castrensi, vel de alimentis; tunc indiget venia Prætoris. L. 13. ff. de in Jus vocand. L. 3. tit. 2. p. 3. quæ Lex loquitur de filio, qui à patria exierat potestate, & tunc petita venia non solum in prædictis casibus, sed etiam in quacumque causa potest filius contra patrem agere, dum non sequatur poena mortis, vel mutilationis, vel infamiae. Si tamen filius magnam injuriam, vel damnum in sua persona, vel bonis passus sit, potest agere contra patrem actione in factum ad emendam. Idem dicitur de liberto gratis manumisso, qui quidem non potest agere contra patronum, nisi petita venia a Judice. Eandem veniam debet petere gener, quando

do contra socerum agit, etiam mortua su uxore, idem est, si vassallus contra Dominum, Parochianus contra Parochum, Discipulus contra Magistrum, Privignus contra Novercam agant, & alij: de quibus Paz in Prax. Bobad. Polit. Hev. in Cur. Philip. p. 1. §. 10. ex n. 4. Si filius familias cum extraneo habeat litem, etiam si major 25. annis sit, regulariter indiget consensu, saltem generali patris, ut agere, vel se defendere possit in judicio. L. fin. C. de Bonis, quæ liber. C. fin. b. t. in 6. quod si pater injustè renuat hanc veniam concedere, potest ad hoc compelli à Judice. Si filius familias sit major 25. annis, potest in judicio stare sine consensu patris, sed nomine alieno, v. g. tanquam Curator, vel Procurator. C. 5. de Procurat. in 6. imò & nomine proprio, si lis sit de causa spirituali, vel illi annexa. C. fin. b. t. in 6. vel de bonis Castrensis, vel quasi Castrensis. L. 4. §. 1. ff. de Castrens. pecul. ibi: Adionem, prosecutionemque Castrensis semper filius, etiam invito patre, habet. L. 2. tit. 2. p. 3. In momentanea possessione, de toto violato, in his, quæ extraordinario officio Judicis sunt. L. 17. ff. de Rebus credit. In absentia, vel amentia patris, vel si detur periculum in mora. L. 18. §. 1. ff. b. t. In preparatorijs judicij usque ad litem contestationem. L. 22. §. 5. ff. Solutio matrimonij. Et in causa personalii. L. 57. ff. b. t. Hev. in Cur. Philip. p. 1. §. 10. n. 7. 4. Mulieres honestæ in causis civilibus possunt, si velint, (nisi sint Religiosæ) non tamen coguntur stare in judicio agendo, vel respondendo: ne cogantur vagare, & viorum cæcibus se immiscere: sed earum defensio à viris suscipienda est, & executio in bonis ipsarum facienda. L. 3. tit. 7. p. 3. Menoch. de Arbitr. lib. 1. q. 88. n. 10. In criminalibus non permittuntur accusare ob sexus pudorem, nisi suam, vel suorum injuriam prosequantur. L. 8. ff. de Accusat. si tamen aliqua mulier atrocioris criminis sit rea, invita trahitur ad judicium: imò & ad carcerem. C. 2. b. t. in 6. & furca suspenditur, si hac poena sit dignum delictum. Fœminæ Religiosæ, etiam si velint in civilibus comparere in judicio, nequeunt hoc facere, ne hoc prætextu extra claustra vagentur cum detrimento disciplinæ religiosæ. C. 2. b. t. in 6. 5. Religiosus tanquam actor, vel reus, per se, vel per Procuratorem, etiam circa contractum ante ingressum celebratum non potest in judicio stare sine Prælati licentia, saltem tacita, & aliter facta sunt ipso jure irrita, & Religiosi mortui sæculo censentur.

& nihil proprium habeant: sed Monasterium, in quod bona, & jura transiunt pro eo agere, & respondere debet, si ipse pro ære alieno, vel contractu celebrato ante Religionis ingressum convenitur. Et contra Monasterium est forandus libellus, non tamen tenetur Monasterium ultra bona, quæ à Moaacho accepit. L. 10. tit. 2. p. 3. Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 12. n. 1. & 2. plures citans. Potest tamen Monachus stare in judicio, & in eo respondere, vel agere, si lis intentetur circa valorem professionis, vel si studiorum, vel alia legitima causa ablit à Monasterio, arg. L. 18. §. 1. ff. b. t. vel si obtrineat beneficium, quod aliquam administrationem habeat annexam, vel si ex delicto proprio conveniatur. Sanch. in Decal. lib. 6. cap. 12. n. 3. & 4. Prælatus immediatus alicujus Ecclesiæ, si apud ipsum sit administratio, potest in judicio stare, tanquam actor, & reus, nomine suæ Ecclesiæ, etiam super bonis, & juribus communibus, sine consensu Capituli. C. 9. 18. q. 2. c. 9. b. t. c. 21. de Rescript. & 17. de Rescript. spoliat. si bona pertinent specialiter ad Capitulum, ipsum sine Prælato stare in judicio potest; nisi in utroque casu negotium sit valde arduum: quia tunc nec Prælatus sine Capitulo, nec Capitulum sine Prælato stare possunt in judicio. Sed si forte Capitulum sine Prælati consensu stetit, & obtinuit, etiam si requiratur Prælati consensus, non solum quoad solemnitatem, sed etiam ad valorem sententiæ, hæc tenet, si postea retahabatur à Prælato; arg. L. 46. ff. b. t. Prælatus in causa propria Capituli, & Capitulum in causa propria Prælati possunt agere, vel responderi, si habeant mandatum speciale, vel saltem caveant de rato, quando agunt, & de judicato solvendo, quando respondent. Glos. in C. 1. de Procurat. V. Legaliter, sicut in personis conjunctis accidit. Prælatorum Regularium facultas ad etandum in judicio per se, vel per alios, juxta singulorum ordinum constitutiones, debet regulari. Et idem dicendum est de Abbatibus, Prioribus, & alijs Præpositis Monialium. Ipsæ tamen de Jure Communi super bonis, & juribus suorum Monasteriorum possunt per Procuratores stare in judicio. Tambur. de Jur. Abbat. D. 32. q. 13. Ad Parochum etiam spectat (non exclusio Episcopo, sed cum ipso cum illo) jus agendi super rebus, & juribus suæ Parochiæ Ecclesiæ; arg. C. 21. de Rescript. Si tamen in ea Ecclesia sit Vicarius constitutus, & Ecclesia sit incorporata Monasterio, Monasterium de juribus, & rebus

Ecclesiæ, ipse Vicarius de jure Vicariæ, qua talis, respectivè agent. Eodem modo discurrendum est de Rectoribus Hospitalium, & aliorum piorum locorum.

6. Servus in causis pecuniarijs non habet legitimam personam standi in judicio. *L. 6. C. b. t. benè tamen admittitur in causis concernentibus suum statum, vel utilitatem publicam, & in causis Criminalibus. L. 53. ff. b. t. l. 9. tit. 2. p. 3.* Excommunicatione majori ligatus repellitur à judicio, vel à parte per exceptionem, vel à Judice ex officio, quando ipse excommunicatus accedit voluntarie, non solum tanquam actor, sed etiam tanquam reus, ut sic Censura Ecclesiastica magis timeatur, & excommunicatus rubore suffusus humiliter, & reverenter reconciliationem procuret. *C. 7. b. t. c. 2. c. 12. de Except. c. 8. de Sentent. excom. in 6. Suar. de Censur. D. 16. sect. 3. & 4.* Quando verò invitatus ad judicium accedit, vel tanquam reus, vel etiam tanquam actor, tenetur in judicio comparere, vel per Procuratorem, ut debet ex honestate (& sic intelligitur verbum debet. *Text. in C. 7. b. t. Gonz. ibid. n. fin.*) non tamen ex necessitate: siquidem per se potest comparere in judicio: quia si ex debito, vel crimine non possit trahi in judicium, lucrum ex suo delicto reportaret contra Text. in *C. 7. b. t. Gloss. ibid. N. Conveniri. Suar. de Censur. D. 16. sect. 4. n. 6.* contra *Decium, Imol. & alios*, qui dicunt excommunicatum solum posse, & debere stare in judicio per procuratorem. Quando igitur ad judicium sic invitatus trahitur excommunicatus potest actorem reconvenire. Si reconventio connexa sit cum actoris conventionem, quia tunc potius se defendit, quam agit, & omnis defensio, ut à Jure Naturali descendens, illi permittitur, ac propterea potest opponere exceptiones, recusare Judicem, & ab ejus sententia appellare. Non tamen poterit reconventionem ponere, si hæc est inconnexa cum conventionem: nam reconventio est reciproca petitio. *C. 2. de Mutuis petit. & reconveniendi in nova, & inconnexa causa fit actor voluntarius: quod omnino ipsi prohibetur. C. 7. b. t.* Similiter intelligitur reus voluntarius accedere, quando intendit remedium. *L. Diffamari, §. C. de Ingeniis manum. & de contra censetur actor accedere invitatus, ac consequenter in judicio admittitur, cum tunc ad se defendendum accedere credatur. C. 5. c. fin. de Except. vel quando agit in concernentibus animæ*

periculum, vel quando petit revocationem attentatorum, vel quando agit, quia periculum est in mora, vel si impediatur facere sibi permilla, vel si agat de bono publico suæ Ecclesiæ, vel si intendat probare excommunicationem, esse nullam; *arg. C. 1. de Rescript. in 6. Barbosa. in c. 7. b. t. ex n. 10. Post Extr. Mart. V. ad evitanda.* Si excommunicatus vitandus est, regulariter debet necessariò repelli: si toleratus sit, potest à parte, vel Judice repelli, licet non necessariò repellatur, si non repellitur, valent acta in judicio, quamvis illicitè fiant. *Gonz. in c. 7. b. t. n. 6.*

7. Licet regulariter, nemo compellatur agere, vel accusare, cum cuilibet liberum sit actioni, & juri, quod contra alium habet cedere. *L. un. C. Ut nemo in vit. ager. vel accusar. l. 46. tit. 2. p. 3.* Si verò quis semel actionem proposuit, cogi potest, eam prosecui. *Auth. Qui semel, C. Quomod. & quand. Judic. etiam agere compelluntur Tutores, & Curatores pro suis minoribus; arg. L. 2. C. Arbitrium Tutel. Procurator. L. 11. l. 13. C. Mandat. Administrator Civitatis; arg. L. 2. §. 7. ff. de Administr. rer. ad Civit. pertin. Qui fraudulenter agit contra mercatorem, vel alium viotorem, ut differat ejus iter compellitur, & merito quidem, à Judice ad instantiam partis, ut intra breve tempus contra talem mercatorem, vel viotorem agat: alias non audiatur donec à iure itinere, vel via redierit. *L. fin. tit. 2. p. 3.* Qui alterum diffamavit, cum censetur provocasse diffamatum, ad hujus instantiam compellitur ad agendum intra certum tempus, alias ipsi silentium imponitur. *L. Diffamari, §. C. de Ingeniis manum.* Qui semel promissit coram Judice sedente pro Tribunali, se litigaturum, dum sit Judex proprius, & non unicus, quamvis lis non sit contestata, non potest à judicio resilire, nec forum declinare, nisi ex nova causa, vel si antiqua detegatur: quod si legitimè citatus non compareat, ut contumax excommunicatur. *C. 1. b. t.* Si in Judicem alienum consensit, ante litem contestationem, tanquam re adhuc integra, resilire potest. *L. Si convenerit, 18. ff. de Jurisd. Gonz. in C. 1. b. t. n. 12.* Judices Principe inferiores, sive Ordinarij, sive Delegati, non possunt cogere litigantes stare per se in judicio, nisi causa fuerit Criminalis; si est infligenda poena corporis afflictiva relegatione major, vel etiam pro veritate dicenda, vel pro juramento calumpniæ præstando,*

do, si ipse litigans non habeat procuratorem cum speciali mandato ad hoc juramentum faciendum. Nam in his casibus, vel quando alia necessitas exigat, possunt Judices litigantes cogere, ut coram ipsis compareant personatè. *C. 1. b. t. in 6.* Extra hos casus, possunt litigantes uti jure sibi concessio, ac proinde per se, vel per Procuratorem alternativè comparere. *C. 2. de Procurat. quo jure solum ab ipso Legislatore possunt privari; arg. C. 17. de Reg. jur. in 6. ibi: Indultum à jure beneficium non est alicui auferendum. L. 3. tit. 7. p. 3.* Litigantes tamen per se ipsos, non per Advocatos proponere debent ea, quæ ad factum spectant; nisi sint personæ rudes. *C. 14. b. t. L. 20. §. 1. ff. de Inter ogar. in jur.* quia ipsi rem melius perscrutant habent; *arg. C. 40. de Elect.* Hodie verò factum, & jus ex eo resultans per Advocatos proponitur.

8. Causæ ad judicium Ecclesiasticum spectant sunt in duplici differentia. alia enim sunt spirituales, quæ & merè Ecclesiastica appellatur, alia sunt temporales. Spirituales dicuntur illæ, quæ ex suo objecto sacræ sunt, & circa rem sacram versantur. Temporalis sunt; quæ ex se habent objectum profanum; sed quia contra personam Ecclesiasticam proponuntur, vel ex alio capite ad Judicem Ecclesiasticum pertinent, Ecclesiastica dicuntur. Causæ spirituales, seu merè Ecclesiastica, etiam inter, & contra Laicos versantes, ad Judicem Ecclesiasticum pertinent. *C. 2. c. 3. b. t. c. 18. §. Prohibemus, de Har. in 6. C. 12. de Sent. excom. in 6.* quia potestas, & jurisdictionis spiritualis, quæ ad ipsarum definitionem requiritur est à Christo D. concessa D. Petro. *Matth. 16. v. 18.* ubi Petro dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Et apud Joan. 21. v. 17.* dixit: *Pasci oves meas.* Et in Petro; ejus Successoribus idem concessit; & nullo modo Laicis. *C. 6. de Major. & obed. Extr. 1. eod. int. com.* Inde est, quod harum causarum exemptio à potestate, & jurisdictione Laicorum à Jure Divino provenit: siquidem harum causarum judicialis cognitio requirit potestatem spirituales à Christo institutam, & Divo Petro, & ejus Successoribus concessam; & ab his, scilicet, Romanis Pontificibus, communicatam Judicibus Ecclesiasticis; & nullo modo Laicis. *C. 10. de Const. c. 1. D. 96. Bellarm. de Cleric. lib. 1. cap. 28. Bobadill. Polit. lib. 2. c. 18. n. 32. L. 50. tit. 6. p. 1. ibi: Franqueados son auto los Clerigos en*

otras cosas, sin las que diximos en las Leyes antes de esta, è esto es en razon de sus juicios, que se departen en tres maneras. Ca, è son de las cosas espirituales; è de las temporales; è de fecho de pecado: B todas estas cosas sobredichas, è las otras semejan es dellas, pertencen à juicio de Santa Iglesia, è los Perlados las deben juzgar. Et ideo. *Greg. Lop. Causæ ergo Ecclesiasticae sunt, quæ pertinent ad fidem, Sacramenta, sacrificia, vota, juramenta, Ritus Sacros, Censuras Ecclesiasticas, & prædictis annexæ: nam magis dignum trahit ad se minus dignum, arg. C. 7. 1. q. 3. C. 3. de Conser. Eccles. ut sunt causæ decimarum, & alia hujusmodi. Etiam sunt Causæ Ecclesiasticae, quæ versantur circa matrimonium fidelium (quia non solum contractus, sed etiam Sacramentum est) quantum ad ejus valorem, obligationes, dissolutionem quoad vinculum, vel etiam quoad torum, etiam ad breve tempus; *C. 5. de Procurat. Trid. sess. 24. de Matr. Can. 12.* Quoad coërentiam verò, pompam, & solemnitates extrinsecas matrimonij; Laicus Judex competens esse potest; de illisquæ benè valet cognoscere: imò & ad juvandum dispositionem Sacrorum Canonum; potest punire matrimonium clandestinum contrahentes. *L. 49. Taur. l. 1. tit. 1. lib. 5. R. C. & adulteros. C. 5. de Procurat. & compellere sponso in justè renuentes, contrahere, & conjugem divergentem coget ad suum conjugem redire. Matrimonia verò infidelium, quæ tantum contractus sunt, ad Judicem Seculare penitus spectant. Si circa sepulturam versetur aliqua quæstio juris, sive actio realis intentetur; v. g. Si dubium sit, an Titio competat jus sepulture in aliquo loco Ecclesiastico: sive actio personalis proponatur; v. g. Si dubietur, an valeat promissio Titio facta de eo sepeliendo in sepulchro majorum: cum jus sepulture sit spirituale; vel spirituales annexum; scilicet, loco Sacro, vel Ecclesiæ, de tali quæstione solum Judex Ecclesiasticus cognoscit; & pronuntiat. Si verò quæstio circa merum factum tantum vertetur: v. g. an Titio sit jus sepulture promissum, vel non: vel si quæstio versetur circa impensas funeris, Judex Secularis cognoscit: cum tunc tantum de facto; non verò de aliquo jure spirituali cognoscit, quod tantum ipsi est prohibitum. Jus patronatus cum sit spirituale, vel saltem spiritualibus annexum; siquidem ordinatur ad beneficium Ecclesiasticum conferendum, consequenter ad**

judicium Ecclesiasticum spectat. C. 3. b. t. ibi: *Causa juris patronatus ita conjuncta est, & connexa spiritualibus causis, quod non nisi Ecclesiastico judicio valeat defini.* L. 56. tit. 6. p. 1. Si vero jus patronatus non per se, sed accessorie, & in cumulo, & universitate bonorum consideretur de eo potest Judex Sæcularis cognoscere; arg. C. 7. de Jure Patron. de Jure Regio patronatus, quod inter Regalia reputatur cognoscunt Prætoria Regia in nostra Hispania. L. 34. tit. 5. lib. 2. R. C. Gonz. in C. 3. b. t. n. fin. Solorz. de Jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. ex n. 27. In Indijs cognoscunt, inter quascumque personas, de causis patronatus cum aliorum inhibitione, Proreges, Governatores, & Præfides, quibus hæc facultas, tamquam Vice-Patronis à Rege conceditur. L. 1. tit. 6. lib. 1. R. Ind. Et potest appellari à sententia Vice-Patroni ad Regias Cancellarias; quod si aliquid grave dubium emergat circa materiam patronatus non debent Prælati Ecclesiastici quid innovare, sed debent dubium remittere decidendum Regio Indiarum Consilio. L. 45. tit. 6. lib. 1. R. Ind. Debent tamen tales Judices Sæculares se intra terminos, & limites concessionis continere, quin manum ad prohibita extendant. Nam ut respondit Heva Serpenti. Genes. 3. v. 3. De fructu verò ligni, quod est in medio Paradisi præcepit nobis Deus, ne comedereamus, & ne tangeremus illud, ne forte moriamur. Latè de hoc agunt D. Petrus Frasso de Reg. Indiar. Patron. tom. 1. cap. 34. ex n. 32. Villaroel de Regim. Eccles. 2. p. q. 18. art. 4. & q. 19. art. 1. ex n. 28. Solorz. an. & alij. Quando principaliter agitur de dote, & alimentis conjugii præstandis, solus Judex Laicus cognoscit; si verò incidenter in causa divortij de ipsis agatur, quia vir nolit uxori, quia adultera est, dare dorem, & alimenta, ea causa trahitur ad magis principalem, qualis est causa divortij, ac proinde coram Judice Ecclesiastico disceptatur. C. 3. de Donat. inter Vir. Gom. in l. 50. Taur. n. 53. Sanchez de Matrim. lib. 10. D. 8. n. 15. Etiam aliqua crimina reservantur judicio Ecclesiæ & nullo modo Laicorum, etiam si à Laicis committantur, ut hæresis, simonia, & alia, de quibus in suis locis agemus. L. 58. tit. 6. p. 1. Casus prædicti, & alij pertinentes ad judicium Ecclesiasticum afferuntur in l. 56. tit. 6. p. 1. Si dubitetur ad quem pertineat decisio alicujus causæ; hoc dubium ab Ecclesiastico deciditur. C. 12. de Sent. excom. in 6. quia hic licet

fortè incompetens esset, non est incapax de causa sæculari cognoscendi, sicut est incapax Laicus in causa Ecclesiastica procedendi; sicut nullum esset periculum, quod Judex Ecclesiasticus limites sue potestatis excederet, sicut esset in Judice Laico.

9 Causæ temporales, quæ agitantur inter Clericos, vel saltem, quando reus, cujus forum sequitur actor. C. 8. de Foro compet. est Clericus, etiam pertinent ad judicium Ecclesiasticum. C. 2. c. 4. c. 8. c. 10. b. t. c. 2. c. 12. de For. comp. c. 26. & per tot. 11. q. 1. L. 57. tit. 6. p. 1. Et hoc habet locum, si ve Causa Civilis sit, si ve Criminalis, si ve in judicio peritorio, si ve in possessorio disceptetur, si ve probationes liquidæ sint, si ve non. Si ve judicium exercetur cognoscendo, & definiendo, si ve executioni mandando sententiam à Judice Ecclesiastico latam, nisi eam exequatur Laicus de Judicis Ecclesiasticis mandato. Et non solum quando Clericus, vel Ecclesia convenitur actione personalis debet coram Ecclesiastico stare; sed etiam quando actio realis intentatur ob generalitatem. Text. in C. 2. C. 6. 11. q. 1. c. 2. C. 4. b. t. quia res tamquam accessoria personæ, personam sequuntur. L. 43. ff. de Rei vindication. nec potest Clericus, etiam ratione officij Sæcularis, quod exercet coram Sæculari conveniri: nam licet possit à Principe tali officio privari, tamen criminaliter, & civiliter debet (ex Jure Canonico) coram Ecclesiastico stare. Clar. §. fin. q. 36. n. 25. Si Clericus in judicio Sæculari falsum testimonium dixit, non potest pro eo à Sæculari puniri; arg. C. 4. b. t. Covarr. Jul. Clar. Sajeed. Barb. lib. 1. de Jure Eccles. cap. 39. §. 2. n. 90. Si Clerici ratione bonorum, quæ habent, aliquam contributionem debeant solvere, hæc debet peti coram Ecclesiastico ex declaratione Clem. VIII.

10 Hoc privilegio fori gaudent. 1. Clerici, non solum in sacris, sed etiam in minoribus, vel prima tonsura constituti. C. 2. b. t. Sed ex Trid. sess. 23. de Ref. cap. 6. & L. 1. tit. 4. lib. 1. R. C. ut in minoribus constitutus hodie gaudeat fori privilegio est necesse, ut vel beneficium Ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum cum tonsura deferat, & simul alicui Ecclesiæ, ex mandato Episcopi inferviat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua Schola, vel Universitate de licentia Episcopi, quasi in via ad majores Ordines suscipiendo versetur. Clerici conjugati, si cum una, eaque Virgine matrimonialiter

copulati sint, alicujus præterea Ecclesiæ ministerio ab Episcopo sint deputati, & intus Clericali habitu, & tonsura utantur, saltem in causis Criminalibus gaudent fori privilegio. C. un. de Cleric. conjug. in 6. L. 2. tit. 4. lib. 1. R. C. ibi: *Los legigos de Corona, y menores Ordines, que conforme al Decreto del Sacro Concilio, y à la Ley antes desta pueden gozar del privilegio del fuero, sea, y se entienda tan solamente; quanto al privilegio del fuero en las Causas Criminales (pero en todo lo demás, assi en el pechar, como en el pagar Alcabala, y en todas las otras cosas, no sean essentos, ni gocen del privilegio, y paguen, y contribuyan como los Legos; y en esto, y en todo lo demás sean aviados por tales, salvo los no casados, que actualmente tuviere beneficio Ecclesiastico)* Quod saltem in nostra Hispania servandum est: quod quidem privilegium non extenditur ad Clericos uxores. Barb. de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. n. 62. contra alios. Clerici in minoribus etiam non conjugati non eximuntur à solvendis debitis tributis nisi actu habeant beneficium. Accord. in l. 2. & 4. lib. 1. R. C. & intelligit Legem 6. tit. 18. lib. 9. R. C. de Clericis in Sacris, & de minoribus, si habent beneficium Ecclesiasticum. 2. Privilegio fori gaudent Regulares utriusque sexus, etiam Laici; arg. C. 29. 17. q. 4. Imò & Novitij; arg. C. 21. §. 1. de Sentent. excom. in 6. Sanchez, & civiliter debet (ex Jure Canonico) coram Ecclesiastico stare. Clar. §. fin. q. 36. n. 25. Si Clericus in judicio Sæculari falsum testimonium dixit, non potest pro eo à Sæculari puniri; arg. C. 4. b. t. Covarr. Jul. Clar. Sajeed. Barb. lib. 1. de Jure Eccles. cap. 39. §. 2. n. 90. Si Clerici ratione bonorum, quæ habent, aliquam contributionem debeant solvere, hæc debet peti coram Ecclesiastico ex declaratione Clem. VIII.

11 Sunt tamen plures casus, in quibus Clerici non gaudent privilegio fori, sed coram judicibus Sæcularibus debent comparere. Sicque ad judicium Sæculare spectat causa feudalis, super qua Clericus conveniri potest coram Domino feudis, etiam si Laicus sit. C. 5. b. t. c. 6. c. 7. de Foro compet. L. 57. tit. 6. p. 1. hæc tamen ratio in nostra Hispania Ecclesiæ, Monasteria, vel Clerici, qui habent ali-

qua stipendia, vel census annuos, vel elemosinas, aliavè jura ex Regia concessione, debent Laicos coram Sæculari judice super his redditibus, & elemosynis convenire, ibique litigare, novemvero coram Ecclesiastico, alias talibus juribus privantur. L. 6. tit. 1. lib. 4. R. C. idem est de stipendijs, quæ in Indijs ex Arario Regio recipiuntur ad sustentationem Parochorum. Hevia in Cur. Philip. 1. p. §. 5. n. 12. Si Clericus coram Sæculari conveniat Laicum in causa merè profana; non criminali, nec spirituali, potest ibidem reconveniri. L. 57. tit. 6. p. 1. Et ibid. Greg. Lop. Hevia in Cur. p. 1. §. 5. n. 18. qui alios pro hac DD. citat. Gloss. in C. 1. de Mutuis petis. V. Super suis, Barbof. ibid. n. 4. contra Abbat. Socin. & alios. Etiam coram Judice Sæculari debent Ecclesiastici stare, si bona concessa sint Ecclesijs cum reservatione jurisdictionis Sæcularis. Molina de Just. & Jur. tr. 5. D. 6. in fin. Sic Reges nostræ Hispaniæ sibi reservant jurisdictionem in locis, & territorijs, in quibus jurisdictionem temporalem Episcopis, vel alijs personis Ecclesiasticis concesserunt. L. 8. tit. 3. lib. 1. R. C. ibi: *Mandamos, que los Prelados, & otras personas Ecclesiasticas de estos Reynos, en los casos, que tuviere jurisdiccion temporal, assi en la primera instancia, como en grado de apelacion: ayan de poner, y pongan personas legas, que la exerciten, y administren, y no pongan personas Ecclesiasticas; y procediendo los dichos Prelados por sus personas en los dichos casos, en que tuviere jurisdiccion temporal, no procedan por ensuvas; & que los dichos Jueces legos que pusieren, procedan como Jueces temporales, & no como Jueces Ecclesiasticos; segun lo hacen los otros nuestros Subditos, que tienen Vassallos, & jurisdiccion temporal en los nuestros Reynos; y mandamos, que en todas las causas temporales, que dellos, & de qualquiera de ellos fuere apelado, oroguen las apelaciones para las nuestras Chancillerias, & para otros qualesquier nuestros Jueces, à quien pertenezca el conocimiento de las tales apelaciones, en caso que las dichas apelaciones ayan lugar; y que ante los dichos Jueces legos pongan Escrivanos legos, publicos, y Reales, ante quien passen los Autos, habiles, y examinados, y no pongan Notarios Apostolicos; y los del nuestro Consejo den las provisiones necessarias para que assi se cumpla. Deinde coram Sæculari debet stare Clericus, qui Laico rem vendidit, si evincatur à Laico. L. 57. tit. 6. p. 1. quia*

quia tunc tantum indirecte contra Clericum agitur. Similiter ille Clericus, qui nomine alieno ratione officij convenitur, ut Tutor, Curator, vel Procurator alicujus Laici. *Bobad. Polit. lib. 2. cap. 18. num. 130.* vel si Clericus sit hæres alicujus Laici, post litem cum de sancto contestatam, tenetur coram Sæculari stare. *L. 57. tit. 6. p. 1. Et ibid. Greg. Lop. V. Demanda*, quia ubi incœptum est semel iudicium, ibi, & finem accipere debet. *L. 30. ff. b. t. Clerici Administratores pecuniæ publicæ, vel Regiæ, vel habentes aliud Officium Sæculare, v. g. si sint Auditores Regij, Cathedralici, vel Medici, etiam Familiares S. Inquisitionis, & etiam equites Ordinum Militarium, qui sunt Decuriones alicujus Civitatis, & alij hujusmodi, ratione officiorum (sed non ultra, nec extra ipsa) conveniantur attentio jure Hispaniæ, coram Judice Sæculari. Hevia in Cur. Phil. p. 1. §. 5. ex n. 22.*

12 In criminalibus potest etiam in aliquibus casibus Judex Sæcularis contra Clericum procedere, scilicet. 1. quando Clericus, etiam si Sacerdos sit, est actualiter degradatus, & brachio Sæculari traditus. *C. 4. e. 10. b. t. 2. si sit assassinus. C. 1. de Homicid. in 6.* debet tamen præcedere declaratio assassinij facta à Judice Ecclesiastico; *ex Declarat. Clem. VIII. 18. Dec. 1595.* Et procedit de verò assassino, qui ope infidelium homicidium perpetravit. 3. si habitum, & tonsuram non deferat, & ter monitus sit ab Episcopo sub poena amittendi privilegij Clericalis, illud amittit. *C. 25. e. 45. de Sent. Excommunic. 4. si dimisso habitu Clericali se enormitatibus immisceat, & non respiciat post trinam Episcopi monitionem. Covar. Præf. 99. e. 32. n. 2. Barb. de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. n. 71. & seqq. 5. Clerici Goliardi seu bufones, macellarij, seu carnifices, vel tabernarij, si moniti tertio, non desistant, ipso jure privantur privilegio Clericali. *C. un. de Vit. & honest. in 6. Cl. 1. eod.* Etiam aliquando Laici Judices contra Clericos procedunt de licentia saltem præsumpta Ecclesiastici, ideo possunt apprehendere, detinere; imò, & in carcere Clericum in flagranti delicto deprehensum, si periculum est in mora, ut quam primum ad Judicem Ecclesiasticum remittant, quod praxi totius Orbis comprobatur; quinimò in Nostra Hispania habetur in *L. 9. tit. 3. lib. 1. R. C. Clerigos de Orden Sacra, & Religiosos, & Sacristanes, que fueren bñllados anadndo de noche**

despues de la Campana de queda por qualquier Ciudad, Villa, & Lugar sin lumbrer, & sin traer habito de Clerigo, & Frayle: que sea preso por los nuestros Alcaldes, & Justicias del Lugar donde asi fuere tomado, & los lleven a sus Prelados, & Vicarios, siendo tales, que deban gozar del privilegio del fuero: y los requieran, y amonesten, que requieran, y amonesten a sus Clerigos, y Religiosos, no anden de noche, y a los Sacristanes sin lumbrer, & habito honesto; y si desde en adelante no lo guardaren, se passe contra ellos por nuestras Justicias, como ballaren por Derecho. Et ibid. Aceved. Etiam potest capi per Sæcularem Clericus de fuga suspectus, quando delictum est notorium, vel quando, debitum non vult solvere, nec cautionem de eo solvendo præstare vult; & quidem tunc, & ab ipso creditore detineri potest. Quando Clericus portat arma prohibita, potest eis à Judice Sæculari spoliari, & ipse capitur, ut tradatur Judici Ecclesiastico puniendus; imò, & juxta Covar. potest imponi Clerico poena statuta contra portantes arma prohibita. *Aceved. in L. 9. tit. 3. lib. 1. R. C.* potestque Clericus detineri, & in carcerari à Judice Laico, quando aliter non potest impediri crimen, quod intendit facere: vel si aliter non potest præcaveri delictum proximo imminens. Et præter alios casus, potest capi à Laico, quando hic autoritate, vel mandato Judicis Ecclesiastici procedit. Si Clericus reus læsæ Majestatis sit, & se immisceat rebellionem, aut conditioni subditorum, si inter perducet in pugna reperiatur, potest occidi, vel capi à Judice Sæculari, si aliter delictum caveri nequeat: nam hoc ad defensionem naturalem spectare censetur. At verò quando captus est, non potest contra ipsum à Sæculari procedi, nisi prius degradetur. *C. 4. e. 10. b. t. C. 2. e. 12. de Foro compet. C. 27. de V. S.* Si Clericus, vel Regularis fallere monetam, degradatur, & traditur Curiæ Sæculari puniendus; *ex Constitut. Urban. VIII. Barbos. de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. n. 97.* Quando Clericus perturbat Regiam Jurisdictionem, vel publicam pacem potest à Rege bonis temporalibus, quæ in suo Regno obtinet, Hispaniæ: Temporalitates privari; & à Regno ejici, Hispaniæ: *Esrañar.* Et quidem Rex non exercet tunc in Clericos jurisdictionem, sed utitur æconomica potestate, sicut Patrum familias potest à sua domo Capellanum expellere, quia non expedit quod in sua domo illum retineat. *L. 18. tit. 9. p. 1. L.*

L. 25. tit. 3. lib. 1. R. C. L. 13. tit. 3. lib. 4. R. C. L. 1. tit. 6. lib. 1. R. Ind. L. 1. l. 2. tit. 8. lib. 1. R. C. L. 17. tit. 5. L. 16. tit. 6. lib. 3. R. C. & sapè alibi. Et in L. 28. tit. 14. lib. 1. R. Ind. præcipit Rex Gubernatori harum Insularum, quod non permittat hic Religiosos scandalosos degere. Sed quia hæc materia gravissima, & periculosissima est, & quia doctrinæ, quæ in hoc puncto versantur non sine limitatione, vel restrictione ab omnibus admittuntur: quando casus contingat maturo, & sedulo judicio non præcipiti temeritate casus examinetur: ita ut quantum pax publica permittat, Ecclesiasticis iudicibus debitus honor exhibeatur. Et in dubio pro Ecclesia stare debemus. Casus prædicti possunt latius videri apud *Barbos. de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. Bobadilla Polit. lib. 2. cap. 18. Covar. de Cognit. per viam violent. p. 2. q. 23. Solorz. de Jure Indiar. t. 2. lib. 3. cap. 27. Hevia in Cur. Phil. p. 3. §. 3.*

13 Etiam ad forum, & Judicem Ecclesiasticum pertinent aliqua causæ temporales, etiam quando reus est Laicus: quæ quidem ad utrumque forum spectant, & ideo mixti fori dicuntur, daturque in ipsis locus præventioni, ac proinde de ea causâ cognoscit Judex, qui prævenit, sive Ecclesiasticus, sive Sæcularis sit. *Bobadilla Polit. lib. 2. cap. 17. n. 163. Gomez. in C. 2. b. t. n. 8.* Ita tamen, ut si Laicus punitus est in Foro Ecclesiastico, vel Sæculari condignè, poena scilicet ordinaria delicto correspondente, non potest in alio foro rursus puniri. *C. 6. de Accusat. ibi: De his criminibus, de quibus absolutus est accusatus, non potest accusatio replicari. L. 6. §. fin. ff. Naut. Caup.* ubi dicitur quod de eodem delicto sapius querendum non est. Si verò solum poena medicinalis, vel in foro poenitentiali, licet poenitentia fuisset publica, vel poena, etiam judicialis, sed non condigna delicto, in Foro Ecclesiastico, v. gr. est imposita, adhuc in Foro Sæculari potest suppleri, quod deest iusto supplicio. *L. 3. C. de Sportul. C. 5. de Panis in 6.* Qui enim commisit crimen mixti fori utrumque Rempublicam, Ecclesiasticam videlicet, & Sæcularem offendit: jultum ergo est, ut ab utraque coerceretur. Et hac ratione si Laicus accusatus de delicto mixti fori, sit absolutus à Judice Ecclesiastico potest condemnari à Sæculari. Ut tenent *Ant. Gom. 3. Var. cap. 1. n. 10. & alij* contra *Glos. in C. 6. de Accusat. V. Replicari.* Casus ergo mixti fori sunt sequen-

tes. Quando in causis matrimonialibus, decimarum, juris patronatus, & alijs spiritualibus, vel ipsis annexis, non disceptantur quaestiones juris, sed tantum meri facti, v. gr. si de adulterio agatur ad illud puniendum, erit causâ mixti fori: quod si ad divortium agatur ad Ecclesiasticum pertinet privative. Si agatur de possessione harum rerum retinenda, vel recuperanda contra Laicum, ad utrumque forum spectat cognitio. Idem ad utrumque forum spectant causæ sacrilegij, & invasionis rerum Ecclesiasticarum. *C. 8. e. 16. de Foro Compet.* causæ sodomiciæ, fornicationis concubinitus, incestus, blasphemie non hereticæ, juramenti, quando agitur ad ejus observationem: perjurij, quando ad ejus punitionem agitur: falsitatis litterarum Apostolicarum, Usurarum, Sortilegij, Magiæ, & beneficij, quando hæc non sunt hereticalia aliaque similes causæ mixti fori sunt. Vide *Bobadilla Polit. lib. 2. cap. 17. Hevia in Cur. Philip. p. 3. §. 2. Paz in Prax. tom. 2. Prelud. Greg. Lop. in L. 58. tit. 6. p. 1. & alij* com. in his enim casibus potest Judex Ecclesiasticus contra Laicum procedere, sed in Nostra Hispania, quando vult executionem facere in Laicos, vel in bona Laicorum, non debet illos apprehendere per Ministros Tribunalis Ecclesiastici, etiam si talis viget consuetudo, sed debet ad hoc invocare auxilium brachij Sæcularis: quod si aliter faciat, temporalibus privatur, & potest reus Laicus impunè resistere Ministro Judicis Ecclesiastici. *L. 14. l. 15. tit. 1. lib. 4. R. C.*

14 Exemptio Clericorum à jurisdictione sæculari, quoad causas temporales esse de Jure Divino, tenent *Glos. in C. 11. D. 96. V. Disenti. Barbos. de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. n. 4. & alij*, quod probant à paritate Sacerdotum, & Levitarum, qui erant exempti Jure Divino antiquo à jurisdictione sæculari aliarum Tribunalium. *Levit. cap. fin. v. 28.* Et ex illo *David Psalm. 104. v. 15. Nolite tangere Christos meos. Matth. 17. v. 25.* ubi Christus D. dixit: *Ergo liberi sunt filij:* ubi nomine filiorum, juxta *D. Hieron. & Augusti.* Clerici intelliguntur. E contra verò, hanc exemptionem in nova Lege solo Jure Positivo esse introductam, tenent *Bellarmin. lib. 1. de Cleric. cap. 28. Molin. de Just. tr. 2. D. 31. n. 11. & alij:* quia nullus textus invenitur in novo Testamento, in quo fundetur, imò contrarium constare videtur; nam *Apost. ad Rom. 13. v. 1.* sic abso-

lure dicit: *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit.* Et D. Petr. 1. cap. 2. v. 13. ita ait: *Subditi estote omni humanae creaturae propter Deum, sive Regi, quasi excellenti.* Deinde: quia hac exemptio variatur, tum quoad causas, tum quoad personas. C. 5. b. t. C. 27. de V. S. Trid. sess. 23. de Ref. cap. 6. Imò & Clerici degradati, omnino hac exemptione, & privilegio fori privantur. C. 10. b. t. quod non accideret, si exemptio, & privilegium fori esset de Jure Divino, sicut est character. Et sane hæc sententia ex prædictis fundamentis verior apparet, saltem si addamus, hanc exemptionem mediare, & in ordinatione esse Juris Divini, immediate tamen esse Juris Ecclesiastici: quod clare patet ex Trid. sess. 25. de Ref. cap. 20. ubi dicitur: *Nec permittitur, ut Officialia, aut inferiores Magistratus, Ecclesie, & personarum Ecclesiasticarum immunitatem, Dei ordinatione, & Canonici sanctionibus constitutam, &c.* Et quidem dicitur constituta ordinatione Dei: quia statuta est ad imitationem Juris Divini antiqui, & ex quodam instinctu, & quodammodo ex præcepto Dei, siquidem Clerici ex ipsius Clericatus institutione à Deo facti sunt Patres, & Magistri fidelium. C. 9. D. 96. ibi: *Quis dubitet, Sacerdotes Christi, Regum, & Principum, omniumque fidelium Patres, & Magistrorum ceteri? Nonne miserabilis insensate esse cognoscitur, si filius Patrem, discipulus Magistrum sibi conetur subjugare, & iniquis obligationibus illum sue potestati subicere, à quo credit, non solum in terra, sed etiam in Cælis se ligari posse, & solvi?* Et hoc temperamento adhibito bene concordantur DD. utriusque sententia, facileque intelliguntur textus utriusque partis, & præcipue Text. in C. 4. de Censib. in 6. ubi dicitur, hanc immunitatem esse Juris Divini. Et Text. in C. 15. 12. q. 1. ubi Constantinus dixit: *Dij etenim vocati estis, & idcirco non potestis ab hominibus judicari.* Et Psalm. 104. *Dij enim estis.* Deinde, illud Christi D. apud Matth. 17. v. 25. *Ergo liberi sunt filij,* ad summum probat, Divum Petrum, & ejus successores esse immunes de Jure Divino; vel si laus sumatur, nimis probat, cum non solum Clerici, sed & omnes fideles, filij Dei nuncupentur. E contra verò illud Divi Petri, & Divi Pauli, quod pro secunda sententia afferunt, solum probat, quod quisque debeat subesse suo legitimo Superiori: Laicus, scilicet, Sæculari, Clericus verò Ecclesiastico. Et hanc sententiam tenent. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 18. n. 25. Gonz. in C. 8. b. t. n. 11. & alij.

15. Quamvis Judex Ecclesiasticus possit cognoscere contra Laicum in causis miserabilium personarum, & opprediarum, vel quando Judex Sæcularis negligens est in administranda justitia. C. 10. c. 11. c. 15. de Foro compet. tamen in nostra Hispania hoc non admittitur: siquidem Laicus non potest coram Judice Ecclesiastico Laicum in re mere profana convenire, nec Ecclesiastici jurisdictioni se submittere: nam puniatur amissione actionis, & officij, & alijs poenis pecuniarijs. L. 10. tit. 1. lib. 4. R. C. ibi: *Ordenamos, que ningun Legosea offado demandar, citar, ni emplazar à otro Legosea delante del Fuez de la Iglesia, ni hacer, ni otorgar obligacion sobre si, en que se someta à la jurisdiccio[n] Ecclesiastica sobre deudas, à cosas profanas, à la Iglesia no pertenecientes: y si lo bicieren, mandamos, que por el mismo hecho pierda la accion, y sea adquirida al reo; y si tuviere oficio en qualquier de las Ciudades, Villas, y Lugares de nuestros Reynos, pierda el oficio; y si oficio no tuviere, que denle en adelante no pueda aver otro; y demàs que cayen en pena de diez mil maravedis, la mitad para el acusador, y la otra mitad para el reparo de los Muros en la Ciudad, Villa, ò Lugar, dõ esto acciere.* Aceded. ibid. n. 47. Quando ergo Judex Sæcularis est negligens in administranda justitia, hæc negligentia supplenda est à Judice Sæculari illius Superiori, non verò ab Ecclesiastico: quia Ecclesia administratio[n]i justitiae in temporalibus, & profanis causis non se immiscet, quando ad Superiorem datur recursus. C. 13. b. t. L. 10. l. 11. tit. 1. lib. 4. R. C. similiter negligentia Judicis Ecclesiastici ab Ecclesiastico Superiori suppletur: minime verò à Laico, qui est jurisdictionis Ecclesiasticæ incapax. C. 2. b. t. debentque propterea Prælati Ecclesiastici Laici de Clericis: appellatione frustratoria non obstante, justitiam facere: *Ne pro defectu justitiae Clerici trahantur à Laicis ad judicium sæculare, quod omnino fieri prohibemus.* C. 17. b. t. In nostra Hispania ab antiquo viget consuetudo, ut Prætoria Regia per viam violentiæ extra ordinem cognoscant de abruptis processibus Ecclesiasticorum, quando hi deferre nolunt justis reorum appellationibus, Regique Seniores Regiam Provisionem emittunt, ut Judex Ecclesiasticus cesset, & per 60. dies absolvat excommunicatos, si qui sunt, præcipiatque Notario, ut parti tradat processum originale: & eo in Superiis Tribunalibus relato, absque novis actis, nuda notione, absque ullo jurisdictionis exercitio declaratur, Judicem Ecclesiasticum in non deferendo appellationi vim facere: jubeturque, ut appellationi deferat. L. 36. tit. 5. lib. 2. R. C. ibi: *Por quanto asij por derechos, como por costumbre immemorial, nos pertenece alzar las fuerzas, que los Jueces Ecclesiasticos, y otras personas hacen en las causas que concocen, no otorgan las apelaciones, que de ellos legitimamente son interpuestas: por ende mandamos à nuestros Presidentes, y Oidores de las nuestras Audiencias de Valladolid, y Granada, que quando alguno viniere ante ellos queixandose, que no se le otorga la apelacion, que justamente interpone de algun Fuez Ecclesiastico, den nuestras Cartas en la forma acostumbra da en nuestro Consejo, para que se otorgue la apelacion; y si el Fuez Ecclesiastico no la otorgare, manden traer à las dichas nuestras Audiencias el Proceso Ecclesiastico originalmente, el qual trabado, sin dilacion lo vean; y si por el les constare, que la apelacion es legitimamente interpuesta, alzando la fuerza, provean que el tal Fuez la otorgue, porque las Partes puedan seguir su justicia ante quien, y como deban, y repongan lo que despues de ella huvieren hecho. Y si por el dicho Proceso pareciere la dicha apelacion no ser justa, y legitimamente interpuesta, remitan luego el tal Proceso al Fuez Ecclesiastico, con condenacion de costas, si les pareciere, para que el tal proceda, y haga justicia. Ratio hujus praxis est: nam si vi oppressus, potest, Jure Naturali sic dicente, vim vi repellere, etiam cum morte aggressoris, quare ipse oppressus non poterit potentia, & brachio forti Principis defendi? Cum de illis loquens Hierem. 22. v. 3. dicat: *Hæc dicit Dominus: Facite judicium, & justitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris.* Et in C. 31. 16. q. 7. dicitur: *Quod si talis Episcopus agere tentet, Metropolitanus ejus hæc insinuare procurent: Si autem Metropolitanus talia gerat, Regis hæc auribus intimare non differant.* Et in C. 20. 23. q. 5. dicitur: *Principes Seculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniunt.* C. 23. c. 26. 23. q. 5. & roboratur exemplo Divi Pauli Act. 25. v. 10. ubi Apostolus Præsidi Festo dicit: *Ad Tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari.* Et hæc praxis, & consuetudo est approbata ab Academijs Salmantina, & Complutensi, & à Sacra Rota. Et à Sancta Theresia de Jesu, quando Nuntius reformationem à Sancta Procuratam prohibere tentavit, factis probatum hoc remedium videtur. Tom. 3. Epist. 27. n. 4. Et hanc praxim, vel ex*

privilegio Pontificio, vel ex immemoriali consuetudine provenientem, vel potius in Jure Naturali fundatam defendunt. Banez 1. 2. q. 6. art. 1. dub. 2. concl. 6. Salg. de Reg. Protecl. lib. 1. cap. 1. n. 343. Puente de Utriusq. Monach. concord. l. 1. cap. 11. §. 2. Saled. de Leg. Polit. lib. 1. ex cap. 7. Cevallos de Cognit. per viam viol. ubi late Aceded. in L. 2. tit. 6. lib. 1. R. C. Et præcipue in L. 80. tit. 5. lib. 2. R. C. ubi dicitur, quod prædictum remedium non est contra Bullam Cœna: & redditur ratio: *Que el remedio de la fuerza es el mas importante, y necessario, que pueda aver para el bien, y quietud, è buen gobierno de ellos, sin el qual toda la Republica se turbaria, è se seguirian grandes escandalos, è inconvenientes.* Idem remedium sæpe repetitum habemus pro his Indiarum Provincijs in L. 134. & segg. tit. 15. lib. 2. R. Ind. Et merito quidem: nam sæpe in his remotissimis Regionibus accidit, quod dicebat Onias 2. Machab. 4. v. 6. *Videbat enim sine Regali providentia impossibile esse, pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare à stultitia sua.* Solor. de Jur. Indiar. t. 2. lib. 4. cap. 3. n. 35. Villaroel de Regim. Eccles. p. 1. q. 1. art. 12. ex n. 49. Et p. 2. q. 11. art. 2. n. 20. Avendañ. Thesaur. Indic. tom. 1. tit. 2. cap. 7. ex n. 79. & alij plures contra aliquos: debent tamen cavere Judices, ne in hujus remedij usu excedant. Via namque periculosa est, & eget moderamine certo.

16. Judicium varijs modis finitur. 1. Per sententiam definitivam, quæ rei controversiæ finem imponit. Tunc enim Judex suo officio jam functus est, & Judex esse definit, quoad illam causam. L. 55. ff. de Re judicat. quod si non sit appellatum intra decennium in foro Ecclesiastico. C. 15. de Sentent. & re judic. & ubi Jus Civile servatur Novel. 23. cap. 1. vel intra quinque dies in foro Sæculari in nostra Hispania. L. 1. tit. 18. lib. 4. R. C. Controversia finitur omnino: nam sententia transit in autoritatem rei judicatæ. Quod si à sententia lata sit appellatum in tempore oportuno, finitur instantia, quamvis adhuc sub lite maneat controversia. 2. Finitur judicium mutua partium voluntate: nam quamvis judicio cœpto, neuter litigans, repugnante adversario, possit ab illo recedere; arg. L. 5. C. de O. & A. tamen si uterque consentiat, cum nulli fiat injuria, & quilibet juri in sui favorem inducto renuntiare valeat, bene possunt à judicio recedere, sicut possunt alij contractantes à contractu mutuo consensu discedere. C. 2. de Sponsal. 3. Jure Civili cau-

si criminalis intra biennium, civilis intra triennium à contestatione litis debebat decidi; alias peribat instantia. L. 13. C. b. t. aliquibus casibus exceptis apud DD. sed jam uti contrario Injunctum Lex cessavit: Jure tamen Canonico instantia perpetuatur, donec terminetur per sententiam. Ut contra aliquos deducitur ex C. 20. h. t. & tenent *Gloss. ibid. Barbof. & alij. In Trid. sess. 24. de Ref. cap. 20.* permittitur, ut partes elapso biennio possint Judicem Superiorem adire; sed si velint, possunt prosequi instantiam apud Judicem inferiorum, coram quo inceptum est iudicium. Similiter finitur instantia, quando pars absolvitur ab observatione iudicij, ita ut non teneatur jam in ea instantia respondere. Sed tamen alteri parti jus suum referatur, ut novo iudicio intentato, possit procedere: quod accidit, si in litis progressu appareat, quod actoris petitio fuit incepte proposita. C. 15. h. t. vel reo comparente ad primum terminum actor contumaciter ablit: Tunc enim potest reus petere ab instantia abfolvi; in aliquo ejusmodi casibus.

17. Iudicium ex varijs capitibus solet esse nullum, ita ut nullum effectum producat: tale est quando Judex, vel est incapax jurisdictionis, vel eam actu non habet, vel etiam si habeat, est impedita. C. 4. h. t. c. 24. de Sentent. & re iudic. L. 2. l. fin. C. Si à non compet. vel si litigantes personam legitimam standi in iudicio non habeant, vel si Procurator careat mandato sufficiente, vel si defuit actus, vel solemnitas substantialis, v. gr. citatio, contestatio litis, vel sufficiens instructio causæ. In nostra Hispania defectus ordinis iudicarij non annullat iudicium, quoties sufficienter potest de veritate rei controversæ constare. L. 10. tit. 17. lib. 4. R. C. ibi: *Por ende establecemos, assi en los Pleytos Civiles, como Criminales, assi en primera instancia, como en segunda, & tercera, que si la demanda, & acusacion pareciere asentada en el Proceso, aunque no sea dada por la Parte en escrito, & fáltare en la Demanda el Pedimento, & alguna de las cosas, que en la Demanda deben de ser puestas, segun la subileza del Derecho, o que no se aya fecho juramento de calumnia, estando pedido por la Parte una vez solamente, & que la sentencia no fue leída por el Alcalde, & que desfallecieren las otras solemnidades, y substancias de la orden de los juicios, que los Derechos mandan, & alguna de ellas, contentiendose todavia en la Demanda la cosa, que el Demandador entendió demandar, & el Acusador pedir, seyendo*

ballada, y probada la verdad del fecho por el Proceso, en qualquier de las Instancias que se viere, sobre que se pueda dar cierta sentencia, que los juces que concieren de los pleytos, y los ovieren de librar, los determinen, y juzguen segun la verdad que ballaren probada en los tales Pleytos: y las Sentencias, que en ellos dieren por las razones dichas, no dexen de ser valederas. Pero si el demandado, seyendo llamado antes que oya el Pleyto adelante, pidiere que el Demandador de su Demanda por escrito, que quede en el vedrio del juez para lo mandar, si viere que conviene, que se haga assi. Y ansimismo, que si las cosas, que fueren de substancia del juicio, y la Parte pidiere, declarandolas, que la otra Parte las guarde, y no quisiere, seyendole mandado; y lo mismo en no jurar de calumnia, seyendole pedido, y mandado dos veces, que entones sentenciando el juez, sin se hacer lo suso dicho, sea avido el Pleyto por ninguno; y el juez condenado en costas: ubi late Acced. varias questiones disputans. Acta in aliquo iudicio coram Juce competente discussio fidem faciunt in alio iudicio inter eandem personas, & ad eundem finem, est diversus sit Judex, & etiam si sententia non sit lata in primo iudicio, v. gr. si tantum depositiones inveniantur. C. 15. de Testib. sicut sententia lata per Ecclesiasticum admittitur in foro seculari, & e contra, causæ que exceptionem rei iudicatur. C. fin. de Except. in 6. quippe jam est parti jus acquisitum, quod alius Judex illi non debet tollere. Acta vero coram Juce incompetente, vel in iudicio nullo, cum nulla sint, non faciunt fidem coram competente Juce. C. 4. h. t.

18. Sæpe iudicia insigniuntur nomine actionum, quibus in unoquoque iudicio agitur. Sic solet dici iudicium personale, reale, bonæ fidei, stricti juris, simplex, duplex, &c. Et cum in litium pugna arma, quibus adversarios impetimus sint actiones, de illis necessarium est saltem duo verba proferre. Actio enim est jus perscrutandi in iudicio, quod sibi debetur. §. 1. *Inst. de Action.* hoc est, facultas à jure concessa ad perscrutandum quod debetur, non solum jure personali ex contractu, vel quasi contractu, ex delicto, vel quasi delicto, sed etiam quod debetur, quia nostrum est. Actio ergo multiplex est. 1. Actio alia est realis, alia personalis. Actio realis, seu in rem est illa, qua rem nostram, quam alius possidet, vel dolo delijit possidere, petimus. Hæc rursus alia est Civilis, alia Prætoria, prout à Jure Civili, vel

Præ-

Prætorio proveniebat. Et quidem civilis, vel est in rem corporalem, ut est rei vindicatio, quæ soli Domino ad rem suam vindicandam, competit: vel est in rem incorporalem; ut actio *confessoria*, quæ competit ad servitutem asserendam contra quemcumque eam impediendam, vel etiam actio *negatoria*, quæ competit ad servitutem negandam contra quemcumque possessorem: quæ quidem negatur, servitutem ad eum pertinere. Actio præjudicialis, per quam agitur, an aliquis sit liber, vel servus, etiam Civilis est, quia in ea de dominio mancipij quaeritur, & domini vindicatio Civilis est. Etiam actio realis Prætoria, quæ rem persequimur multiplex in jure invenitur. 1. Actio *Publiciana*, sic dicta à suo Authore Publico Prætoris; quæ quis reperit à quocumque possessore, tanquam usucaptam; licet nondum usucapta sit) rem, quam bona fide à non Domino accepit, dummodo possessor, à quo reperit, vel nullo: vel inferiori titulo possidet. 2. Actio *Reissoriana*, quæ datur adversus præscribentem, ut rescindatur præscriptio, & detur restitutio: & postquam res præscripta est tanquam non præscripta habeatur. 3. *Pauliana*, quæ creditor rem in ipsius fraudem alienatam à debitore revocat, tanquam si alienata non esset. 4. Dux alie actiones præjudiciales de libertate, & de partu agnoscendo. De alia præjudiciali jam diximus. 5. Actio *Serviana*, quæ datur locatori prædij rusticij ad persequendas res, per conventionem expressam in securitatem pensionis, sibi obligatas. 6. *Quasi Serviana; seu hypothecaria*, quæ datur creditori cuicumque ad persequendas res sibi oppignoratas tacite, vel expresse, sive pignus sit conventionale, sive legale, sive prætorium, sive judiciale. Etiam deservit ad possessionem talium rerum obriendam, vel retinendam, donec debitum solvatur: & ipsa persequitur creditor pignora, & hypothecas. De quibus late Institutarij. In §. 3. & seqq. *Inst. de Action.* Et præcipue *Pichardo*. Actio personalis, quæ etiam dicitur *condictio à condicendo, seu denuntiando*, est illa, qua aliquem nobis dare, aut facere oportere, intendimus: & hæc rursus, vel est Civilis, vel Prætoria prout originem ducit. Civilis enim est illa, quæ ex legitimis, & civilibus causis descendit: ut est ferè omnis, quæ ex contractu, vel quasi contractu, ex delicto, vel quasi delicto oritur. Prætoria est illa, quæ ex naturalibus cau-

sis, & obligationibus à Prætoris, attentata æquitate naturali, roboratis, & confirmatis procedit. Talis est. 1. Actio *de Constituta pecunia*, quæ agitur, contra eum, qui constituit, vel recepit nudo pacto, se soluturum, quod ipse prius, vel alius debebat. 2. Actio *de peculio*, quæ pater pro filio, & Dominus pro servo, qui sunt obligati alicui ex contractu conveniuntur, ut solvant ex peculio filij, vel servi licet eundem peculij vires. 3. Actio *ex jure jurando*: quando quis postulante adversario jurat, sibi deberi pecuniam, quam petit. Sic enim juranti justissime commendat Prætor talem actionem, per quam, non illud quaeritur, an ei pecunia debeatur: sed an juraverit. Latius Institutarij. In §. 8. & seqq. *Inst. de Action.*

19. 2. Actio alia est rei persecutoria, alia pœnalis. Rei persecutoria est illa, per quam petimus rem, quæ nobis abest: Tales sunt omnes actiones in rem, & etiam actiones personales ex contractibus descendentes, quibus petimus simpliciter item conditio furtiva. Pœnalis est illa, quæ petimus poenam nobis applicari, v. gr. duplum. Talis est. 1. actio civilis *furti nec manifesti in duplum*. 2. actio Prætoris *furti manifesti in quadruplum*. 3. actio infamæ *de albo corrupto*. V. gr. si Prætor Edictum proposuit, & aliquis illud contempsit, vel ablitute datur contra hunc actio pœnalis de albo corrupto: quæ sic vocatur, quia Edictum dicitur album, quia albis litteris conscribatur. 4. actio *de in jus vocando*, quæ datur contra filium emancipatum, vel libertum, qui patrem, vel patronum sine venia in jus vocavit. 5. actio *de vi eximite in jus vocatum*, quæ datur contra eum, qui vi eximit, aut dolo fecit, ne ad iudicium veniret ille, qui mihi obligatus in jus vocatus erat. Aliæque innumerabiles actiones pœnales inveniebantur. §. 12. *Inst. de Action.* quod si quis simul rem, & poenam peteret, erit actio mixta: Talis est. 1. actio civilis *Legis Aquiliæ* de damno injuria dato, non solum si adversus infanciantem, in duplum agatur, sed interdum licet in simpliciter quoque agat. §. 19. *Inst. de Action.* 2. *Legatorum ad pias causas*: nam si hæredes, vel testamentarij ea dote distulerunt, utque adeo, ut etiam in iudicium vocentur: tunc, & ipsam pecuniam relictam, & aliud tantum pro poena dare compelluntur. 3. actio Prætoris *depositi miserabilis*, quæ in duplum datur adversus eum, qui tumultus, incendij, ruinæ, & naufragij causa depositum inficitur fuerit, eju-

ejusvè hæredem fraudulentum. 4. actio *vi bonorum raptorum*, qua in quadruplum agitur, sed in eo rei persecutio continetur, ita ut poena sit tripli.

20 3. Quædam actiones mixtam causam obtinere videntur, tam in rem, quam in personam. Talis est. 1. Actio *familie heriscundæ*, quæ competit cohæredibus pro dividenda hereditate. 2. Actio *communis divido*, quæ inter eos redditur, inter quos aliquid commune est, ut dividatur. 3. Actio *finium regendorum*, qua inter eos agitur, qui confines agros habent: in quibus tribus judicijs permittitur judici ex bono, & æquo rem alicui ex litigatoribus adjudicare, & si unius pars prægravari videtur, cum invicem certa pecunia alteri condemnare. §. 20. *Inst. de Action.* 4. Aliæ actiones sunt *bonæ fidei*, aliæ *stricti juris*, aliæ *arbitrariæ*. 1. bonæ fidei actiones, ita dictæ quasi latæ interpretationis, sunt illæ, quibus iudici permittitur ex bono, & æquo judicare, etiam de rebus, de quibus inter partes conventum non est. Et quia in eis æquitas exuberare debet, actiones bonæ fidei nuncupantur. Tales sunt actiones exempto, vendito, locato, conducto, negotiorum gestorum, mandati, depositi, pro socio, tutelæ, commodati, pignoratitia, familie heriscundæ, communi dividendo, præscriptis verbis, quæ de æstimato proponitur, & ea, quæ ex permutatione competit, hereditatis petitio, & actio ex stipulatu pro exactioe dotis. §. 28. *Inst. de Action.* *Stricti juris* actiones, quasi strictæ interpretationis dictæ, sunt illæ, in quibus iudex solum ex præscripto formulæ, atque conventionis iudicat, nulla æquitatis habita ratione: Tales sunt certi conditiones ex omnibus ferè causis, & actiones ex stipulatu, mutuo, & arbitrio, & reliquæ, quæ inter actiones bonæ fidei non inveniuntur. *Arbitrariæ* sunt ille in quibus arbitrium iudicis præcedit condemnationem, ut sunt Publiciana, Serviana, quasi Serviana seu Hypothecaria, quod metus causa, de dolo, quod certo loco, & ad exhibendum: In his enim actionibus, & alijs similibus permittitur iudici ex bono, & æquosecundum cuiusque rei, de qua agitur, naturam, æstimare quemadmodum actori satisfieri oporteat. 5. Aliæ actiones sunt *perpetuæ*, aliæ *temporales*: *Perpetuæ* sunt illæ, quæ sine aliqua temporis taxatione olim proponi poterant, quousque certos limites constitutiones eis impolue-

runt. *Temporales* sunt illæ, quæ ad determinatum tantum tempus durant ex juris dispositione, quales erant olim Prætoriar, quæ uno tantum anno, sicut officium Prætoris durabant: & hodie est actio *reddibitoria*, quæ sex mensibus præscribitur, & alia.

21 6. Aliæ actiones sunt *transitoria ad hæredes*, aliæ *non transitoria*. *Transitoria ad hæredes* sunt illæ, quæ post mortem actoris, vel rei adhuc durant, & in eorum hæredes transiunt. Tales sunt actiones, quæ fluunt ex dominio, actiones in rem, quæ transiunt ad hæredes actoris: secus ad hæredes rei, nisi ad ipsos transeat res. Item actiones, quæ ex contractu, vel quasi contractu oriuntur, quæ quidem dantur hæredibus actoris, vel creditoris, & contra hæredes rei, vel debitoris. L. 152. l. 157. ff. de Reg. jur. Actiones verò, quæ ex delicto nascuntur, quando criminaliter agitur ad vindictam, seu poenam publicam defuncto eo, qui reus criminis fuit, extinguuntur, sicut morte ipsa extinguuntur crimina. L. 6. ff. de Public. iudic. ac proinde non transeunt ad accusatoris, nec rei hæredes. Nam reo defuncto ulterius non progreditur. Actiones, quæ ex delicto descendunt, & simul poenales sunt, non transeunt contra hæredes rei. Nam ut ait *Justinian.* in §. 1. *Inst. de Perpet. & tempor. action.* *Est enim certissima juris regula, ex maleficijs poenales actiones in hæredem rei non competere, veluti furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, damni, injuriæ: Sed hæredibus hujusmodi actiones competunt, nec denegantur, excepta injuriarum actione, & si qua alia similis inveniatur. Aliquando tamen ex contractu actio contra hæredem non competit, veluti cum testator dolose versatus sit, & ad hæredem ejus nihil ex ea dolo pervenit. Poenales autem actiones, quas supra diximus, si ab ipsis principalibus personis fuerint contestatæ, & hæredibus dantur, & contra hæredes transeunt: Si ad delinquentis hæredes aliquid pervenisset, contra ipsos transit actio in quantum ad ipsos pervenit. L. 44. ff. de Reg. jur. Jure Canonico actio orta ex delicto, quatenus est rei persecutoria, cum supponat verum debitum defuncti, & æs alienum, ad quod solvendum hæredes tenentur, ad ipsos transit, etiam si lis cum defuncto non sit contestata. C. 5. de Raptor. C. fin. de Sepultur. 7. Alia actio est *directa*, alia *contraria*. *Directa* est, quæ com-*

TIT. II.

De Foro competente.

competit ei, ad quem res pertinet, *Contraria*, quæ alteri competit, v. gr. actio directa depositi competit deponenti ad repetendum depositum, & accelliones ejus. Actio contraria depositi competit ei, penes quem res deposita est ad petendum impensas, &c. 8. Alia est *directa*, alia *utilis*, *Directa* in hoc sensu est, quæ directè oritur ex verbis Legis. *Utilis*, quæ ex mente, & interpretatione Legis oritur. 9. Actio *infactum* est illa, quæ neque ex verbis, neque ex mente Legis oritur, sed per ulteriorem interpretationem est introducta ex æquitate: libellus siquis misericordia ductus alienum servum compeditum solverit, ut fugeret. §. fin. *Inst. de Lege Aquil.* Dicitur hæc actio *infactum*, quia actor simpliciter narrat factum, & deficit nomen actionis, vel contractus, & petit, reum, æquitate exigente, condemnari. 10. Actio *præscriptis verbis* est illa, quæ quis petit, reum condemnari secundum verba præscripta in libello, in quo actor rem gestam simplici relatione verborum describit, oriturque ex contractibus innominatis. Satisque de actionibus dictum videtur, cum latiore earum explicationem prosequi, nec nostri sit instituti, nec brevi, possit spatio concludi ob materiæ ambages, & implexas difficultates: nam certè: *Hic labor ille domus hic inextricabilis error.* Sed cum nostrum Jus Canonicum non amet nimias subtilitates, non est necessarium in nostro Jure nomen actionis in libello apponere, sed sufficit simplex factum narrare. C. 6. b. t. Et idem accidit de Jure Hispano. L. 40. tit. 2. p. 3. l. fin. tit. 2. lib. 4. R. C. quod si forte actor ineptam actionem intentavit, potest eam emendare, vel mutare, durante iudicio, vel postea. C. 15. b. t. ibi: *Undè intentionem tuam in hac parte pronuntiaximus, non tenere, absolutos eosdem milites ab eadem: ita tamen, quod si congruentem, & aptam intentare volueris actionem, responde re tibi nihilominus teneantur.* Pro pleniori tamen actionum intelligentia consule Civilistas, & Infortunios, præcipuè D. D. Anton. Pichard. in lib. 4. *Inst.* qui latissimè de eis agit. Et si velis eas ad praxim reducere, vide *Fundisalvum Suar. de Paz in Prax.* tom. 5. ubi sermone Hispano habet libellos formatos singulis actionibus correspondentes.

22 **F**orum propriè dicitur locus ubi aundina fiunt, *Hispanè: Plaza*, à *Mercado*, sic à *serendo dictum*, quia illuc feruntur, quæ vendenda sunt, teste *Nebriensi*, V. Forum. Et quia in illo loco Gentiles jus dicebant, *forus*, vel *forūm* nunc vocatur ille locus, seu Tribunal ubicumque sit, ubi jus dicitur. L. 9. §. 4. ff. de *Panis*, aliter hoc intelligit D. Iidorus in C. 10. de V. S. ubi sic ait: *Forus est exarrendarum litium locus à fando dictus, sicut Pboronco Rege, qui primus Græcis Legem dedit.* Etiam dicitur Tribunal, *Audientia*, & *Consistorium*. Etiam forum sumitur pro jurisdictione, seu potestate publica cognoscendi de re controversa. Et hinc causæ forenses dicuntur, quæ in foro disceptantur. Forum ergo sumptum pro loco iudicij exercendi est duplex, aliud *competens*, *incompetens* aliud, *Competens* est illud, in quo reus conveniri potest, & debet: & hoc dicitur *simpliciter competens*: nam est & aliud, quod licet incompetentis sit, potest consensu partium iudicij inibi iudicari jurisdictione prorogari. Tale est forum Ecclesiasticum respectu Laicorum. C. 18. b. t. *Incompetens* est illud, in quo nec debet, nec potest reus conveniri: & si jurisdictione talis iudicij nec consensu partium possit prorogari, dicitur simpliciter *incompetens*, & iudex ibi iudicans *inapax habetur*. Talis est Laicus respectu causarum spiritualium. C. 18. b. t. Et sententia ab eo lata est ipso jure nulla. C. 4. de *Judic.* L. 2. l. fin. C. si à non *compet.* contra quam etiam post tres sententias nullitas potest opponi. Si tamen sententia lata sit à iudice incompetente, cuius jurisdictione à partibus potest prorogari, & hoc ab ipsis sciat, & non opponatur exceptio fori declinatoria, valet, & sustinetur sententia: secus est, si ignoraverint talis iudicij incompetentiam: nam tunc non censetur in prorogationem consentire; arg. l. 15. ff. de *Jurisdict.* Rursum forum dividitur in *Saculare*, & *Ecclesiasticum*, sicut de iudicio jam diximus: Ecclesiasticum aliud est *externum*, *internum* aliud. *Externum*, quod *forum fori* appellatur, est illud, in quo secundum allegata, & probata iudex procedit. Et quidem aliquando dicitur *contentiosum*, estque illud, in quo exercetur iurif-